

УДК 338.24

Скрипник М.Є.  
кандидат економічних наук,  
старший викладач кафедри обліку і оподаткування  
Чернівецького торговельно-економічного інституту  
Київського національного торговельно-економічного університету

## СТАТИСТИЧНА ЗВІТНІСТЬ – ОСНОВА АНАЛІЗУ НАДІЙНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

## STATISTICAL REPORTING – THE BASIS OF ANALYSIS THE RELIABILITY OF THE COMPANY

### АНОТАЦІЯ

Нині відповідні теоретичні та практичні дослідження спрямовані на подальший розвиток методів статистичного аналізу надійності діяльності підприємств різних видів економічної діяльності для прогнозування економічної безпеки регіону та держави у цілому. У цьому контексті оцінка багаторівневої економічної безпеки є вкрай важливою, її результати дадуть змогу своєчасно реагувати на внутрішні і зовнішні загрози, включаючи вплив економічної кризи на умови діяльності, які відбуваються сьогодні. Основний напрям організації статистичних методів на сучасному етапі є посилення моніторингу та аналітичних можливостей бухгалтерської інформації, підвищення економічної обґрунтованості показників звітності для визначення надійності бізнесу та прогнозування економічної безпеки економічної діяльності, регіону і держави. За результатами проведеного дослідження розроблено алгоритм аналізу діяльності підприємства за даними фінансової та статистичної звітності. Проаналізовано напрями потоків інформації про діяльність підприємства для формування фінансової і статистичної звітності.

**Ключові слова:** економічна безпека, аналіз надійності підприємства, статистичний аналіз, статистичний облік, звіти, статистичні звіти.

### АННОТАЦИЯ

В настоящее время соответствующие теоретические и практические исследования направлены на дальнейшее развитие методов статистического анализа надежности деятельности предприятий различных видов экономической деятельности с целью прогнозирования экономической безопасности региона и государства в целом. В этом контексте оценка многоуровневой экономической безопасности является крайне важной, ее результаты позволят своевременно реагировать на внутренние и внешние угрозы, включая влияние экономического кризиса на условия деятельности, которые происходят сегодня. Основным направлением организации статистических методов на современном этапе является усиление мониторинга и аналитических возможностей бухгалтерской информации, повышение экономической обоснованности показателей отчетности для определения надежности бизнеса и прогнозирования экономической безопасности экономической деятельности, региона и государства. По результатам проведенного исследования разработан алгоритм анализа деятельности предприятия по данным финансовой и статистической отчетности. Проанализированы направления потоков информации о деятельности предприятия для формирования финансовой и статистической отчетности.

**Ключевые слова:** экономическая безопасность, анализ надежности предприятия, статистический анализ, статистический учет, отчеты, статистические отчеты.

### ANNOTATION

At present, relevant theoretical and practical studies aimed at further developing the methods of statistical analysis of reliability of the businesses of certain types of economic activities in order to predict the economic security of the region, and then the state as a whole. The main direction of the organization of statistical methods

at the present stage is to strengthen the monitoring and analytical capabilities of accounting information, improving the economic feasibility reporting indicators to determine the reliability of businesses and forecasting of economic security of economic activity, region and state. The results led the study algorithm analysis of the company according to financial and statistical reporting. Also analyzed the flow of information about the company for the development of financial and statistical reporting.

**Keywords:** economic security, reliability analysis of enterprise, statistical analysis, statistical accounting, accounts, statistical reports.

**Постановка проблеми.** В умовах трансформації економіки України та під впливом кризових явищ у вітчизняній та світовій політико-економічній системі надзвичайно великого значення набуває використання у фінансовому аналізі інформаційних ресурсів статистичних спостережень та звітності. Статистика суб'єктів господарювання передбачає інтеграцію інформаційних потоків для здійснення наскрізного стратегічного спостереження за процесами ефективності виробництва та реалізації продукції, фінансово-майновим станом, витратами на виробництво і збут товарів, робіт і послуг, доходами, станом розрахунків, інвестиціями, забезпеченістю персоналом та ефективністю його використання.

Нині однією з найважливіших у світі проблем є проблема глобальної економічної кризи, негативний вплив якої відчули на собі як окремі люди, підприємства, так і регіони і країни. Вплив кризи відчувається ланцюговою реакцією на макрорівні (рівень держави), на мезо- (область, район) і мікрорівнях (окреме підприємство, його працівники), і навпаки.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідженню питань статистичного аналізу діяльності підприємств присвячено праці провідних вітчизняних учених Л.Є. Момотюк [1], Г.Ф. Наконечної [2], О.Г. Осауленка [3], А.І. Панченко [4], Ю.С. Цал-Цалко [5], В.Г. Швеця [6] та ін. Основні результати їх досліджень зосереджені на принципах та особливостях організації статистичного аналізу діяльності підприємства, розробленні конкретних показників його функціонування. Разом із тим недостатня увага приділяється статистичному аналізу фінансового стану підприємства, передусім його інформаційному забезпеченню. Якість проведення ста-

тистичного аналізу діяльності підприємства залежить від інформаційної бази, на основі якої розраховуються статистичні показники, здійснюється їх групування та забезпечується аналітична оцінка. Дана інформація отримується та формується з бухгалтерської та фінансової звітності підприємств.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Прийняття управлінських рішень на всіх рівнях ієрархії управління неможливо, зокрема, без достовірної та повної інформаційної бази про досліджувану сукупність об'єктів. У контексті економічних перетворень у країні і в розрізі різних видів діяльності інформація перетворюється в багатоаспектний ресурс багаторазового використання в процесі управління. Із вищесказаного очевидно, що необхідна багаторівнева оцінка економічної безпеки (на макро-, мезо- і мікрорівні), результати якої дадуть змогу своєчасно реагувати на внутрішні і зовнішні загрози, у тому числі на вплив кризових економічних умов функціонування (порушення фінансового механізму країни, інфляція, неплатежі, нестійкість валютних курсів, курсів цінних паперів тощо), які мають місце бути в даний час. Необхідним елементом комплексної інформаційної системи держави в цілому, що забезпечує уряд, міністерства, громадськість і населення офіційними даними про економічний та соціальний стан, є статистична інформаційна система.

**Мета статті** полягає у поглибленні теоретичних і практичних досліджень, які сприяли би подальшому розвитку методики статистичного аналізу надійності функціонування суб'єктів господарювання різних видів економічної діяльності для прогнозування економічної безпеки регіону та держави у цілому.

Зазначена мета вимагає:

- розвитку методик організації статистичного обліку, тобто теоретичного обґрунтування змісту, методології збору та групування облікової інформації про діяльність суб'єктів господарювання до її подальшого подання у відповідному аналітичному вигляді в розрізі різних цільових призначень;

- формування алгоритму коректного використання сучасних способів статистичної обробки інформації про діяльність господарюючого суб'єкта та прогнозування економічних процесів (за видами економічної діяльності, регіонами, країні у цілому), аналітичних методів;

- розроблення методик поступового і послідовного аналітичного узагальнення значного обсягу первинної і вторинної статистичної інформації фінансового і нефінансового характеру для отримання вихідної інформації в спеціальних форматах аналітичних бюлетенів.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** За визначенням економічна криза (від грецького *krisis* – поворотний пункт) – різке погіршення економічного стану країни, що виявляється у значному спаді виробництва, порушенні сфор-

мованих виробничих зв'язків, банкрутстві підприємств, зростанні безробіття і в підсумку – у зниженні рівня життя, добробуту населення. Будь-яка держава здатна ефективно виконувати свої функції за умови стабільної фінансово-економічної ситуації, яка досягається за рахунок надійного і безпечного функціонування окремих суб'єктів господарювання, наслідком чого є стабільне надходження податкових платежів до бюджетів різних рівнів, а також забезпечення соціально-економічних інтересів населення. За допомогою оподаткування держава залучає суб'єктів господарювання до участі в забезпеченні економічної безпеки країни, безпечно функціонування яких, своєю чергою, неможливо без збереження та нарощення виробничого потенціалу (у тому числі і з використанням сучасних інноваційних розробок) для формування в достатньому обсязі ресурсів, які забезпечують добробут населення. Це свідчить про те, що вивчення впливу кризових явищ на життєдіяльність окремого господарюючого суб'єкта тісно пов'язане із забезпеченням і досягненням надійності та економічної безпеки його функціонування. Своєю чергою, проблеми економічної безпеки виявляються тісно взаємопов'язаними з проблемами забезпечення надійності діяльності господарюючого суб'єкта. Для забезпечення надійного функціонування підприємству необхідно побудувати стабільно працюючу систему економічної безпеки, яка дасть змогу реагувати на різні несприятливі зміни в бізнес-середовищі і мінімізувати рівень впливу бізнес-загроз. На нашу думку, економічна безпека на мікрорівні – це зона функціонування суб'єкта господарювання в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз бізнес-середовища для досягнення надійності бізнес-процесів і максимізації вартості бізнесу, що характеризується певними кількісними та якісними параметрами. Таким чином, забезпечення надійного функціонування окремого господарюючого суб'єкта протидіє впливу загроз різного походження, у тому числі і кризових явищ, які мають вплив на економіку мікро- і макrorівня.

Однією з найважливіших стадій статистичного дослідження є статистичне спостереження, тобто планомірний, науково організований Державною службою статистики збір даних про соціально-економічні явища і процеси суспільного життя шляхом їх реєстрації за заздалегідь розробленою програмою. Основним джерелом статистичних даних є статистична звітність, тобто офіційний документ, основна організаційна форма статистичного спостереження, що містить дані про діяльність організацій у вигляді заповненого формуляра, який подається у визначені строки до Державного комітету статистики України, який організує та управляє статистичною звітністю [7].

У результаті дані спостереження є первинною статистичною інформацією про об'єкти спостереження, яка в подальшому надходить зацікавлен-

ним користувачам. Якісна і надійна інформаційна база являє собою сукупність певним чином згрупованих даних, які дають змогу провести аналітичну обробку, на основі чого встановити певні параметри на перспективу, обґрунтувати раціональність управлінського рішення.

Нині у вітчизняній статистиці обстеження діяльності окремих підприємств здійснюється за допомогою комплексної системи ключових показників або сукупності показників економічного і соціального характеру, на основі яких реалізуються такі функції, як облік, контроль, планування й управління на мікро- і макrorівнях. Система звітності та її обсяг визначаються переліком (табелем) звітності [8]. Табелі містять перелік форм державних статистичних спостережень: форм звітності, анкет, інших статистичних формулярів, необхідних для проведення державних статистичних спостережень. Це означає, що основну масу даних, необхідних для повсякденного контролю над виконанням державних планів, для планування й управління економікою на мікро- і макrorівнях, а також для наукових досліджень, статистичні органи одержують у формі звітності (статистичної, уніфікованої для підприємств, організацій і установ усіх видів економічної діяльності та форм власності, а також фінансової звітності). Діяльність окремого підприємства досліджується, як правило, за допомогою таких основних форм звітності (табл. 1).

Перераховані форми звітності охоплюють основні напрями діяльності підприємств у різних галузях народного господарства. Основними вимогами під час подання статистичної інформації, необхідної для проведення державних статистичних спостережень, є повнота, достовірність, своєчасність. Відповідальним за подання статистичної інформації, дотримання порядку її подання, а також надання достовірної статис-

тичної інформації є керівник підприємства. Дані статистичної звітності дають змогу здійснювати контроль над динамікою обсягу виробництва продукції (робіт, послуг), оцінювати комплексність розвитку окремого регіону і країни у цілому, вивчати співвідношення функціонування суб'єктів господарювання різних форм власності і видів діяльності, а також порівнювати ефективність і надійність діяльності державних і недержавних суб'єктів господарювання.

Таким чином, усі суб'єкти господарювання зобов'язані здійснювати первинний (оперативний) та бухгалтерський облік результатів своєї роботи, а також надавати, відповідно до вимог чинного законодавства, статистичну інформацію щодо своєї господарської діяльності. Разом із тим Господарським кодексом України забороняється вимагати від суб'єктів господарювання надання статистичної інформації, не передбаченої законом або з порушенням порядку, встановленого законом.

Нарівні зі статистичною звітністю головним джерелом інформації про діяльність підприємства для внутрішніх і зовнішніх користувачів є фінансова звітність, обсяг і зміст якої не завжди відповідає очікуванням споживачів інформації, тобто показники, що містяться в ній, не дають змоги оцінити вплив кризових явищ у країні, виміряти рівень впливу загроз і спрогнозувати економічні виклики на мікро-, мезо- і макrorівнях, а також не відображають складника ринкового середовища суб'єкта господарювання.

Статистична звітність ґрунтується на даних фінансового обліку, але показники, представлені в ній, набагато ширше показників фінансової звітності, і для отримання деяких з них потрібні спеціальні розрахунки й оцінки. Слід також зазначити, що статистична звітність відзначається від фінансової звітності за призна-

Таблиця 1

**Перелік основних форм звітності про діяльність суб'єктів господарювання, які подаються до Державної служби статистики України**

Форми фінансової звітності	Форми статистичної звітності
№ 1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан)	№ 1-підприємництво «Структурне обстеження підприємства»
№ 2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід)	№ 3-торг «Звіт про продаж і запаси товарів у торговій мережі»
№ 3 «Звіт про власний капітал»	№ 1-опт «Звіт про продаж і запаси товарів (продукції) в оптовій торгівлі»
№ 4 «Звіт про рух грошових коштів»	№ 1-послуги «Звіт про обсяги реалізованих послуг»
№ 5 «Примітки до річної фінансової звітності»	№ 2-інвестиції «Капітальні інвестиції, вибуття й амортизація активів»
№ 6 «Додаток до приміток до річної фінансової звітності»	№ 11-ОЗ «Звіт про наявність і рух основних засобів, амортизацію»
Довідка про згоду підприємства органам державної влади надання даних із фінансової звітності	№ 1-ПВ «Звіт із праці»
	№ 50-сг «Звіт про основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 20__рік»
	№ 1П-НПП «Звіт про виробництво та реалізацію промислової продукції»
	№ 1-кб «Звіт про виконання будівельних робіт»
	№ 31-авто «Звіт про перевезення автомобільним транспортом вантажів за видами вантажів та пасажирів за видами сполучення»
	№ 1-туризм «Звіт про туристичну діяльність»

ченням і змістом. Статистична звітність ведеться і представляється не тільки господарючими суб'єктами, а й органами державної та місцевої влади. У зв'язку із цим вона на відміну від фінансової звітності включає в себе як показники, які належать до ведення підприємницької діяльності, так й інші показники, що характеризують різноманітні сторони функціонування підприємства, установи, організації, у тому числі і не мають безпосереднього відношення до господарської діяльності (характеристика кадрів, соціальні показники та інші показники, які у фінансовій звітності відсутні).

Базою для формування статистичної звітності є ведення статистичного обліку показників діяльності суб'єкта господарювання, який є частиною облікової системи, проте статистична інформація на відміну від фінансової може бути не суцільною, а вибірковою. Статистичний облік може вестися як за даними оперативного і фінансового обліку, так і за допомогою самостійного спостереження. На нашу думку, статистичний облік у межах підприємства (Statistical accounting) – це безперервне спостереження за процесами, що відбуваються всередині підприємства, а також їх систематична реєстрація у вартісному вираженні, натурально-речовій формі і трудових одиницях виміру для вивчення їх стану і динаміки.

Основним напрямом розвитку методик організації статистичного обліку на сучасному етапі є посилення контрольних та аналітичних мож-

ливостей облікової інформації, підвищення економічної обґрунтованості показників звітності (фінансової та статистичної) для визначення надійності функціонування суб'єктів господарювання і прогнозування рівня економічної безпеки економічної діяльності окремого підприємства, регіону та держави.

Сукупність основних форм статистичної та фінансової звітності дає змогу здійснювати поточний контроль над станом суб'єктів господарювання і виконувати функції щодо розвитку та зміцнення економічної безпеки функціонування певного виду діяльності та держави у цілому. Таким чином, функція статистичного спостереження за діяльністю господарюючого суб'єкта та розглянутий перелік форм статистичної та фінансової звітності дають змогу отримати і сформулювати досить повну, об'єктивну і достовірну інформаційну базу для аналізу стану і перспектив розвитку суб'єктів господарювання та видів економічної діяльності на місцевому рівні та держави у цілому.

Аналіз різних методик організації спостережень за діяльністю суб'єктів господарювання дав змогу сформулювати визначення статистичного аналізу надійності їх функціонування як комплексної системи вивчення діяльності господарюючого суб'єкта на основі статистичного обліку, здійснюваного за спеціально розробленою програмою, призначеною для виявлення якісних і кількісних змін станів підсистем економічної безпеки і загальної системи в динаміці [9].

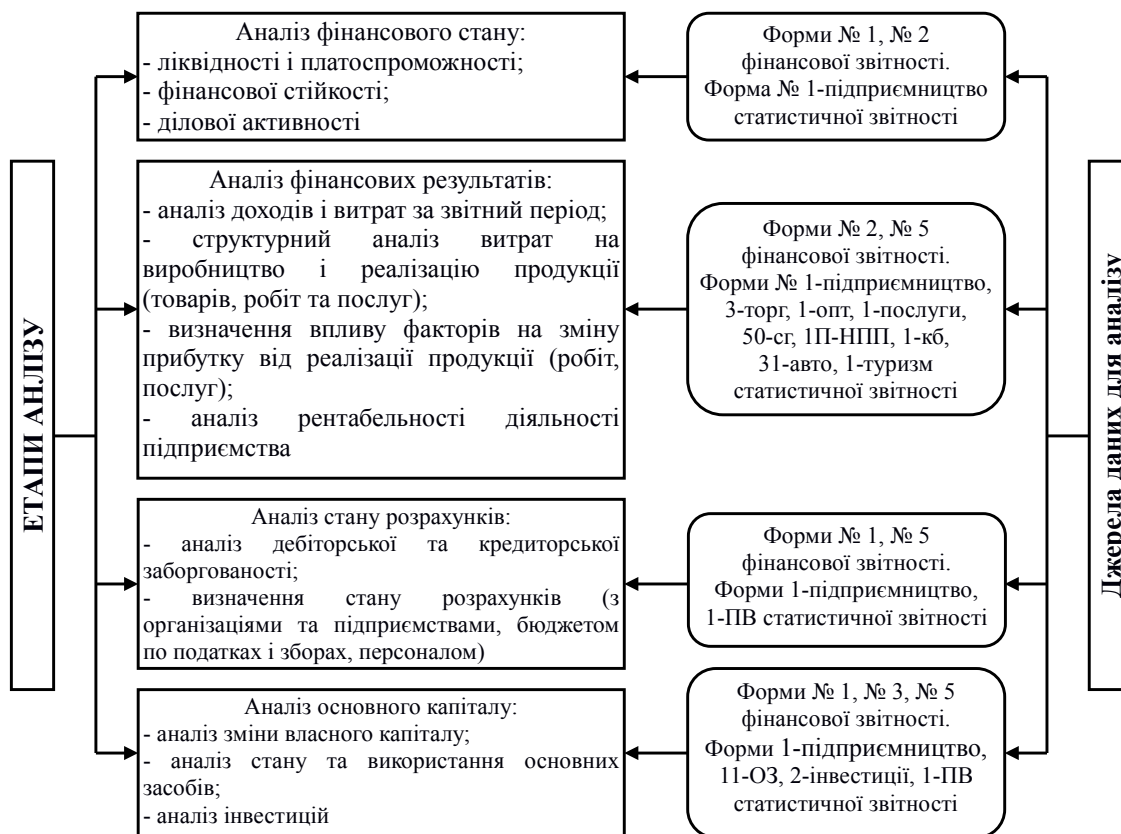


Рис. 1. Схема алгоритму аналізу за даними фінансової та статистичної звітності підприємства



На підставі вищевикладеного можна зробити висновок про те, що для повного і всебічного вивчення рівня надійності функціонування суб'єктів господарювання потрібен великий обсяг різнопланової інформації (взаємодоповнюючих показників фінансової та статистичної звітності), що характеризує діяльність об'єкта, а також пов'язані з нею ризики і результати, отримані за максимально тривалий період часу. Як правило, прояв факторів ризику породжує невизначеність, при цьому господарюючий суб'єкт, володіючи реальними шансами надійного і стабільного функціонування, знаходиться водночас під загрозою можливих утрат. Використання спеціального алгоритму аналітичної обробки показників, розробленої з урахуванням виду економічної діяльності суб'єкта господарювання, забезпечить можливість аналітично врахувати фактор ризику і застосувати варіативний підхід до прогнозування рівня надійності фінансово-економічного стану на основі розроблення сценарних (альтернативних) моделей економічної безпеки на мікро- та макрорівні (рис. 1).

У межах методичного підходу до аналітичної обробки статистичної інформації нами розроблена процедура формування оцінки величин надійності функціонування господарюючого суб'єкта, яка базується на застосуванні теорії корисності. Для відбору показників оцінки величини надійності функціонування підприємства використано метод номінальних груп, що дає змогу вибрати необхідні ключові показники внутрішньою і зовнішнього середовища. В основі розроблення шкали корисності для показників оцінки надійності функціонування є ранжування, яке здійснюється за спеціальною шкалою. Максимальна оцінка присвоюється найкращій характеристиці. Це означає, що такий алгоритм аналізу дасть змогу встановити ступінь контролю ризику функціонування в кризових умовах, визначити і виміряти масштаб ступеня впливу можливих загроз.

Рекомендації, сформульовані на основі такого аналізу, носять конструктивний характер і можуть забезпечити надійність функціонування та суттєво поліпшити діяльність підприємства, якщо вони будуть упроваджені в його діяльність.

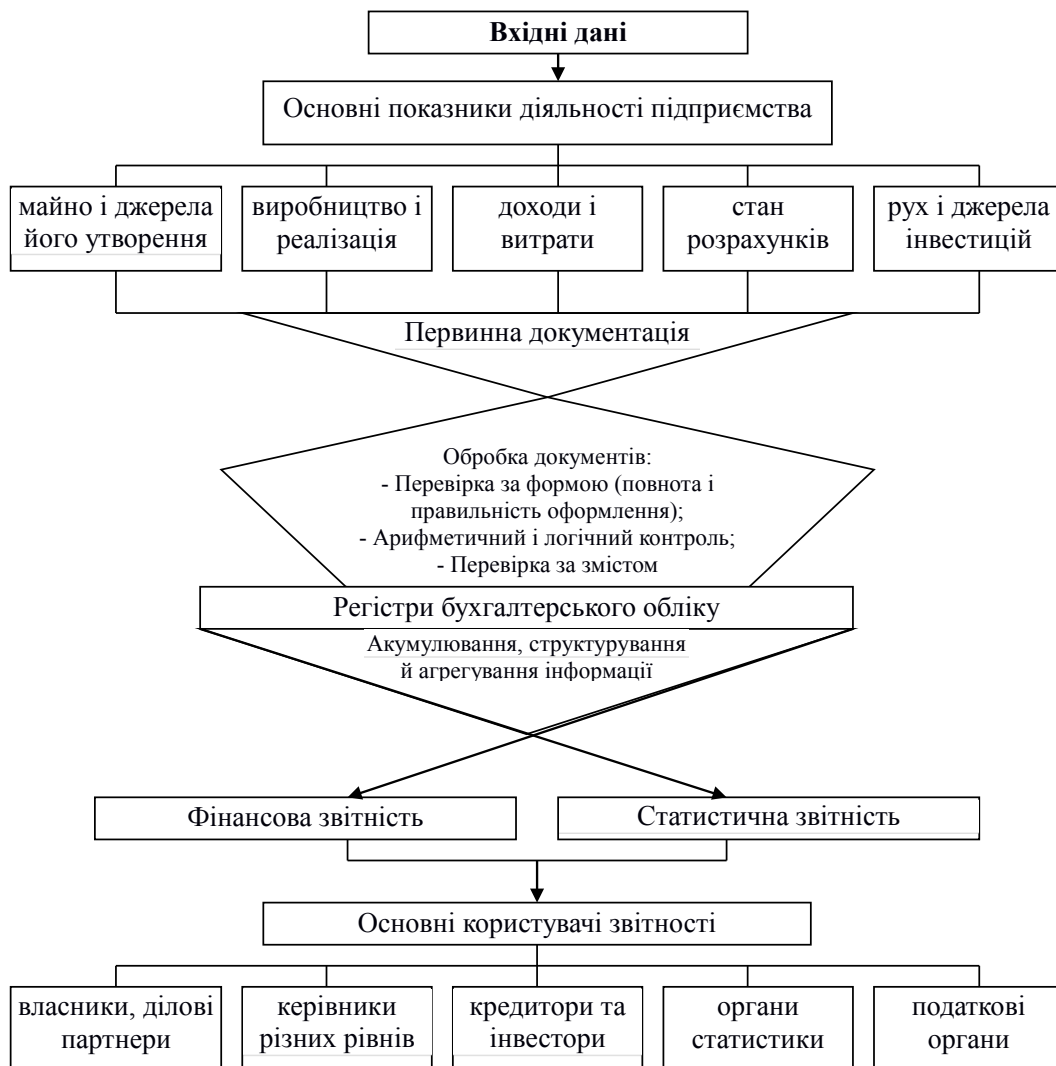


Рис. 2. Напрями потоків інформації про діяльність підприємства для формування звітності (фінансової і статистичної)

Вплив кризових тенденцій на діяльність суб'єктів господарювання зумовлює необхідність застосування підходів, відмінних від наявних, до визначення кола економіко-статистичних показників і методики їх обчислення, а підвищення суттєвості та важливості звітних показників розширює інформаційні межі їх використання, даючи змогу розглядати звітність як основу для прийняття аргументованих та ефективних управлінських рішень.

У вітчизняному та зарубіжному досвіді застосування результатів статистичного аналізу діяльності суб'єктів господарювання для оцінки надійності їх функціонування використовується безліч показників для прогнозування економічної безпеки на мікро- та макrorівні, що серйозно ускладнює процедури відбору найбільш інформативних ключових індикаторів, які відповідають поставленій меті аналізу. Однак відмінності у видах економічної діяльності суб'єктів господарювання (тривалість виробничого і фінансового циклів, особливості основної діяльності тощо) не відображаються і не впливають на склад, формат і зміст статистичної та фінансової звітності, що ускладнює проведення аналізу.

Для впорядкування, оптимізації та підвищення об'єктивності і достовірності зібраної в процесі спостереження значного обсягу первинної і вторинної статистичної інформації фінансового та нефінансового характеру для подальшого відображення її в аналітичних бюлетенях нами рекомендовано вдосконалити потік інформації для включення її у звітність (рис. 2), а на основі звітності окремих суб'єктів господарювання складати статистичні карти в розрізі видів економічної діяльності та окремого регіону.

Вищевикладений підхід до організації руху потоків інформації на підприємстві, з одного боку, дасть змогу органам влади та іншим зацікавленим користувачам на основі об'єктивної інформаційної бази оцінювати соціально-економічний стан розвитку регіону та держави, з іншого – ефективно і своєчасно реагувати на стримуючі чинники і, нарешті, у короткостроковому періоді виділяти пріоритети безпечного розвитку.

**Висновки.** Запропоноване рішення поставлених проблем дасть змогу забезпечити створення об'єктивної інформаційної статистичної бази даних, економічність, об'єктивність та суттє-

вість інформаційно-аналітичного забезпечення зацікавлених користувачів, а також підвищити якість і наукову обґрунтованість прийняття управлінських рішень, спрямованих на забезпечення економічної безпеки та нейтралізацію впливу кризових явищ на всіх рівнях у майбутньому. У цілому статистика підприємств здійснює інформаційне забезпечення фінансового аналізу оптимальною сукупністю достовірних, актуальних і оперативних даних про діяльність господарюючих систем для проведення якісної оцінки та вироблення дієвих управлінських рішень, спроможних забезпечити безперерйне функціонування суб'єктів підприємництва.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Момотюк Л.Є. Фінансова звітність у забезпеченні статистичного аналізу діяльності підприємств / Л.Є. Момотюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 21. – С. 35–38.
2. Наконечна Г.Ф. Використання статистичної звітності у факторному аналізі прибутку від реалізації продукції підприємств агропромислового комплексу / Г.Ф. Наконечна, П.О. Магдійчук // Вісн. Хмельниц. нац. університету. – 2012. – № 2. – Т. 2. – С. 247–251.
3. Осауленко О.Г. Національна статистична система: стратегічне планування, методологія та організація: [монографія] / О.Г. Осауленко. – К.: Інформ.-аналіт. Агентство, 2008. – 415 с.
4. Панченко А.І. Узагальнені моделі статистичної оцінки фінансового стану підприємства / А.І. Панченко // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С. 53–55.
5. Цал-Цалко Ю.С. Статистичний аналіз фінансової звітності: теорія, практика та інтерпретація: [монографія] / Ю.С. Цал-Цалко. – Ж.: ЖДТУ, 2004. – 505 с.
6. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: [підручник] / В.Г. Швець; 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2006. – 525 с.
7. Скрипник М.Є. Методичні основи організації статистичного спостереження / М.Є. Скрипник, О. Саламаха // Стан та перспективи розвитку обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю в умовах євроінтеграційних процесів: матеріали Міжнародної наукової Інтернет-конференції (Чернівці, 26–27 листопада 2015 р.). – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2015. – С. 282–283.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Скрипник Н.В. Сутність стратегічної управлінської звітності та підходи щодо її формування / Н.В. Скрипник, М.Є. Скрипник // Науковий огляд. – 2015. – № 5(15). – С. 19–26.